

Ανάλυση στα γεγονότα

Λιθοβολισμός του πανεπιστημίου

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΑΛΛΑ ΑΠΟΚΑΡΔΙΩΤΙΚΗ Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΕΛΑΦΡΟΤΗΤΑ

Του ΘΩΜΑ ΜΑΛΟΥΤΑ*

Με αφετηρία τις προθέσεις μεταρρύθμισης της κυβέρνησης στον χώρο της Παιδείας ξεκίνησε ένας δημόσιος διάλογος για το πανεπιστήμιο, που κορυφώνεται με τη συζήτηση για την αλλαγή του άρθρου 16 και την προτεινόμενη κατάργηση του αποκλειστικά δημόσιου χαρακτήρα της ανώτατης εκπαίδευσης. Επιχειρήματα έχουν ακουστεί πολλά, όμως η ουσία τους χάνεται πίσω από την εικόνα του ζητήματος που κατασκευάζεται στα ΜΜΕ.

Εισπράττουμε πλέον καθημερινά ότι το «δημόσιο» πανεπιστήμιο (ορολογία που προοιωνίζεται το μέλλον) είναι ένας προβληματικός χώρος ανομίας και υποβάθμισης που δεν αξιολογείται, συχνά γίνεται αντικείμενο καταστροφής και διαφεντεύεται από φατρίες βολεμένων καθηγητών, οι οποίοι αναπαράγουν την εξουσία και τη μετρίότητά τους μέσα από ένα κράμα πολιτικών και συντεχνιακών συναλλαγών. Συνεπώς, είναι ένας χώρος που χρειάζεται επείγοντως αλλαγές και γιατί μια από αυτές να μην είναι ο φρέσκος και ανανεωτικός αέρας της μη κρατικής πρωτοβουλίας;

Ρόλο τιμητή έχουν αναλάβει περιέργως αρκετοί εκπρόσωποι των δύο μεγάλων κομμάτων, οι οποίοι αντιμετωπίζουν το πανεπιστήμιο σαν να έπεσε από τον ουρανό, ξεχνώντας ότι πολλά προβλήματά του είναι άρρηκτα δεμένα με την πάγια υποχρηματοδότηση και τις ελλειπείς υποδομές του, με την πολιτική ίδρυσης νέων τμημάτων και σχολών ανά την επικράτεια με εξωπανεπιστημιακά κριτήρια, με τον καθορισμό του αριθμού των εισακτέων φοιτητών ή με τα συστήματα εισαγωγής, που αποτελούσαν πάντα αρμοδιότητα της πολιτικής εξουσίας, δηλαδή των ίδιων και των προκατόχων τους.

Σε τιμητές έχουν αναδειχτεί και πολλοί μεγαλοδημοσιογράφοι, που με αγανάκτηση στηλιτεύουν τα προσκεκλημένα θύματά τους στα βραδινά δελτία, όταν σπανίως αυτά προλάβουν να αρθρώσουν λόγο διαφορετικό από αυτόν που περιμένουν να ακούσουν, ως εκφραστές μιας κοινής γνώμης, την οποία, σε μεγάλο βαθμό, οι ίδιοι διαμορφώνουν. Δημοσιογράφοι που, με τον μανδύα του εκπροσώπου της κοινής γνώμης, εξυπηρετούν, ακόμη και όταν δεν το επιθυμούν, τις επιδιώξεις των επιχειρηματικών ομίλων που τους απασχολούν και οι οποίες δεν είναι πάντα άδολες ως προς τη μεγάλη πίτα (οικονομική και συμβολική) που αποτελεί η ανώτατη εκπαίδευση.

Συγκυριακοί τιμητές και ορισμένοι συνάδελφοι πανεπιστημιακοί, οι οποίοι με φιλελεύθερη αφέλεια εκδηλώνουν την απέχθειά τους προς κάθε απαγόρευση, οπότε και προς τη συνταγματική απαγόρευση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στον χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης, ξεχνώντας ότι η ισότητα ευκαιριών και οι πολλαπλές επιλογές που απευθύνονται σε άνισα υποκείμενα παγιώνουν και νομιμοποιούν την κοινωνική ανισότητα. Είναι συνάδελφοι που ασφυκτιούν στην πορεία κοινωνικής υποβάθμισης της επαγγελματικής τους κατηγορίας (αναπόφευκτο αποτέλεσμα της μεγάλης διεύρυνσής της παγκοσμίως) και ονειρεύονται τη δημιουργία θυλάκων ακαδημαϊκής αριστείας με την πεποίθηση ότι εκεί θα βρίσκεται και η δική τους θέση.

Η παραγωγή άνεργων πτυχιούχων αποτελεί κορωνίδα της κριτικής για το πανεπιστήμιο. Και αφού κάτι τέτοιο δεν συνέβαινε στο παρελθόν, αποδεικνύεται η σημερινή υποβάθμισή του. Το λογικοφανές αυτό επιχείρημα ξεχνά ότι το πανεπιστήμιο δεν διαμορφώνει τη ζήτηση στην αγορά εργασίας. Ούτε καν ρυθμίζει την προσφορά, αφού δεν καθορίζει αυτό τον αριθμό εισακτέων και, συνεπώς, ούτε των μελλοντικών αποφοίτων ανά ειδικότητα. Η λάμψη του Μετσοβίου δεν προκάλεσε, αλλά τροφοδοτήθηκε από τη μεταπολεμική οικοδομική φρενίτιδα και η αίσθηση κοινωνικής αποτελεσματικότητας των πανεπιστημιακών σπουδών γενικότερα συντηρήθηκε για πολλά χρόνια από τη μεγάλη απορρόφηση των αποφοίτων στον δημόσιο τομέα.

Ωστόσο, σήμερα δεν υφίσταται αξιόλογη αναντιστοιχία μεταξύ της αγοράς εργασίας, που διψά για στελέχη τα οποία δεν της προσφέρει το πανεπιστήμιο στις επιθυμητές ειδικότητες ή στο απαιτούμενο ποιοτικό επίπεδο, γιατί τότε η αγορά εργασίας θα εισήγαγε τα στελέχη που της λείπουν από το εξωτερικό. Η εγχώρια αγορά εργασίας όχι μόνον δεν εισάγει στελέχη υψηλών προδιαγραφών, αλλά και τους μετανάστες που έχει στη διάθεσή της χρησιμοποιεί συνήθως σε θέσεις χαμηλότερες των προσόντων τους.

Η υπάρχουσα δυσφορία συνδέεται με το «τέλος εποχής» της έντονης κοινωνικής κινητικότητας που χαρακτήρισε τη μεταπολεμική περίοδο. Μια κινητικότητα που οδήγησε στη γρήγορη συγκρότηση πολυπληθών μεσοστρωμάτων, για τα οποία η ανώτατη εκπαίδευση αποτέλεσε ασφαλές διαβατήριο κοινωνικής ανόδου. Η σημερινή ανακοπή της κοινωνικής ανόδου και το φάσμα κοινωνικής υποβάθμισης για μερίδα της νέας γενιάς των μεσοστρωμάτων δεν είναι βεβαίως παράγωγα της ποιότητας του ελληνικού πανεπιστημίου.

Οφείλονται στο μακρόχρονο κυρίαρχο μοντέλο κοινωνικής ρύθμισης, στο πλαίσιο του οποίου η πολιτική εξουσία δεν νομιμοποιείται μέσα από το χτίσιμο ενός κράτους δικαίου και ενός κοινωνικού κράτους, αλλά

μέσα από την πελατειακή και λαϊκιστική διεύρυνση της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα και τη χωρίς όριο διεύρυνση ακόμη και των «ευγενών» επαγγελμάτων. Αν σήμερα ο δημόσιος τομέας έχει κλείσει τις πόρτες του και αν ακόμη και η επίζηλη φοίτηση σε μια ιατρική σχολή οδηγεί συχνά σε απασχόληση σε ινστιτούτα καλλονής, δεν ευθύνεται η ποιότητα του πανεπιστημίου, αλλά το οριακό σημείο στο οποίο έχει οδηγήσει η αναπαραγωγή αυτού του μοντέλου.

Σήμερα, ενώ η εσωτερική αναπαραγωγή των κοινωνικοεπαγγελματικών ελίτ εντείνεται -οι γόννοι νομικών, για παράδειγμα, έχουν 20 φορές περισσότερες πιθανότητες από τον μέσο όρο να σπουδάσουν νομικά, ενώ η οικογενειακή αναπαραγωγή των βουλευτών έχει λάβει διαστάσεις τριτοκοσμικής καρικατούρας- λιγοστεύουν οι ελπίδες κοινωνικής ανόδου για τα χαμηλότερα, αλλά και τα μεσαία στρώματα. Η κατάσταση αυτή διαρρηγνύει την ιδιόμορφη κοινωνική συνοχή που παρήγαγε η μαζική κοινωνική ανέλιξη των προηγούμενων δεκαετιών, όχι επειδή τότε δεν αναπαράγονταν οι ταξικοί διαχωρισμοί, αλλά επειδή υπήρχαν και για την πλειονότητα βάσιμες ελπίδες βελτίωσης της κοινωνικής θέσης. Παράλληλα, ανάγει την εκπαίδευση σε μια εξατομικευμένη υπόθεση και σε αντικείμενο όλο και πιο ανταγωνιστικών οικογενειακών στρατηγικών για την πρόσβαση στις πλέον αξιόπιστες επιλογές σπουδών, που εγγυώνται λίγο-πολύ τη μελλοντική απασχόληση. Η περίοδος, κατά την οποία η επένδυση σε οποιοδήποτε χαρτί του εκπαιδευτικού χρηματιστηρίου απέδιδε, έχει περάσει ανεπιστρεπτί και η εναντίωση στην αναθεώρηση του άρθρου 16, που δεν αποτελεί πλέον παρά ένα εξασθενημένο σύμβολο της παιδείας ως δημόσιου αγαθού, αφορά την προοπτική να διαρραγεί περαιτέρω η ήδη προβληματική κοινωνική συνοχή, παρά τη δωρεάν ρητορεία περί του αντιθέτου.

Όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι το ελληνικό πανεπιστήμιο δεν έχει πολλά και σοβαρά προβλήματα, για τα οποία πρέπει να ληφθούν κλιμακωτά μέτρα με επιδίωξη των ευρύτερων δυνατών συναινέσεων, εφόσον επιδίωξη είναι η αποτελεσματική συμβολή του στην ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή της χώρας. Είναι αποκαρδιωτική, συνεπώς, η κυβερνητική επένδυση στην ελαφρότητα με την οποία οι διάφοροι κήνσορες προσπαθούν να αποδομήσουν ένα σημαντικό κοινωνικό θεσμό, του οποίου η ακτινοβολία -που δύσκολα χτίζεται και εύκολα γκρεμίζεται- αποτελεί κομμάτι της οντότητας και στήριγμα της κοινωνικής του λειτουργίας. Ο δημόσιος λιθοβολισμός του πανεπιστημίου δεν βοηθά τους στόχους (τους έκδηλους τουλάχιστον) των αμφιλεγόμενων και αποσπασματικών μεταρρυθμίσεων που φοβάμαι ότι, για ακόμη μία φορά, θα αποδειχτούν ερασιτεχνικές και αναποτελεσματικές.

* Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, διευθυντής Ινστιτούτου Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας / ΕΚΚΕ